

Překvapení z půdy

Nečekaný nález opony roudnických ochotníků

Občas se stane, že v redakci zazvoní telefon a na druhém konci se ozve některý ze spolupracovníků či příznivců našeho časopisu a zeptá se, jestli se také zúčastníme úžasné akce, která se právě za půl hodiny rozbíhá tam a tam a jestli o tom budeme psát. Takto mi ráno letošního 11. května zavolal pan Miloš Jakoubek, jestli vím o objevu a chystaném vyzvedávání a dokumentaci divadelní opony na Roudnici. Za tři čtvrtě hodiny na obecním úřadu. Velké štěstí, že událost nepřípadla na období uzávěrky čísla, kdy nelze vytáhnout paty z redakce – po upřesňujícím telefonátu s tamní paní starostkou sedám do auta a v uvedený čas opravdu jsem na Roudnici, u obecního úřadu Jestřabí v Krkonoších.

Ano, na Roudnici se z Vrchlabí dá dojet za necelých dvacet minut, zatímco do Roudnice za hodinu deset, případně dvě hodiny. Chcete-li totiž navštívit tu naši horskou Roudnici, vždy musíte jet na ni – pokud pojedete do Roudnice, pak musíte cestovat buď do vesnice u Hradce Králové, nebo do polabského města v Ústeckém kraji. Položte-li otázku na cestu do Roudnice (podobně do Jestřabí, Rezků či Benecka), dotazovaný Krkonošák vždy bezpečně pozná, že jste cizí, místních poměrů neznalý lufták. Záludné je i to, že Roudnice je dnes součástí obce Jestřabí v Krkonoších – trojvesničí Jestřabí-Roudnice-Křížlice. I když má z té trojice nejméně duši, domů i katastrální výměry, stojí tu obecní úřad. Šikovně, protože to je opravdu uprostřed spojených vsí. Budova obecního úřadu, přízemního domku stojícího při silnici šplhající z Hrabačova do Křížlic, na Roudnici a Rezek, má také půdu. A na té suché, docela prostorné a přehledné půdě ležela několik desetiletí bez povšimnutí osmimetrová dvoudílná dřevěná bedna na nožičkách, vypadající jako dlouhá lavice s úložným prostorem pod odklápacím sedátkem. Až změna osazenstva radnice (mimochodem ve zdejší devítičlenném zastupitelstvu zasedá osm žen) přinesla kromě jiného také důkladnou prohlídku půdních prostor. Stačilo nahlédnutí do schránky, částečné rozvinutí jednoho z menších svitků pláten v ní uložených, a přítomné hned trklo, že obsah dlouhé bedny nebude jen tak obyčejná veteš z půdy. Naopak, mohly by to být pro vesnici cenné památky, doklad historie zdejšího spolkového života – divadelní kulisy a to na masivním dřevěném válci snad i opona. Jenže co to opravdu je, v jakém to je stavu a jak těm věcem pokud možno neublížit? Proto na slunné jarní dopoledne 11. května starostka Zdeňka Haasová pozvala na Roudnici odborníky z okolí i daleka. Sešli se tu: divadelní historik a dokumentátor Jiří Němec, muzejníci Jan Luštinec, Martin Witkowski a Jana Krausová z Krkonošského muzea Správy KRNP v Jilemnici, Michal Jakl a Jana Nonnerová z Vlastivědného muzea pro Vysoké n. J. a okolí, Daniel Dědovský z FF UK, původem také Vysočák, diva-

delník Tomáš Hájek. Média zastupoval Martin Král z jilemnické Televize Krkonoše a nakonec za měsíčník K+JH i autor tohoto článku, fotografovali pánové Jakoubek a Tomáš. Podívat se, ale také přispět silou svalů při stěhování, přišlo i několik místních občanů.

Opona byla na půdě vyzvednuta ze schránky, na prkně oknem ve štítu vysunuta ven, kde ji převzali na traktorovém valníku stojící silní muži; obdobně bylo naloženo s mnohem lehčími svinutými kulisami pozadí (prospekty). Do dek na valníku zabalený vzácný náklad pak traktor zpětným chodem přetáhl před nedalekou budovu bývalé školy (dnes obci patří rekreační středisko Arnika). Tam byl náklad vyložen a opět oknem přestěhován do v současnosti asi největšího prostoru na Roudnici – jídelny na Arnice. Tady byla opona za všeobecného obdivu a jásání rozbalena a fotografována, následovaly ji čtyři prospekty a rozměrná kulisa starého stromu na síťovině. Protože však v sálu s nízkým stropem a překážejícími lampami nebylo možné rozměrná plátna (opona má 7,5 × 3 m) dobře zdokumentovat, nakonec padlo rozhodnutí válec s oponou vyzdvihnout na lanech a rozvinout před štítem budovy, kde mohla být kvalitně vyfotografována, především pro Databázi českého amatérského divadla. Pak byla uložena zpátky do meziprostoru už vyčištěné dřevěné schránky v jídelně Arniky.

Opona s námětem pověsti o Ctiradovi a Šárce je ve velmi zachovalém stavu, barvy jsou syté, ale není – stejně jako prospekty – nijak signovaná ani datovaná, jejího autora zatím neznáme. Podle nemnoha zpráv, které se o roudnickém divadle zachovaly, víme, že při požáru hostince, kde se divadla hrála (tehdy majitel Vojtěch Semrád, později p. Červinka), bylo onoho 14. dubna 1926 zničeno i jeviště. V archivu obecního úřadu však je uložena fotografie, na níž jsou vyfotografováni místní ochotníci při premiéře konané roku 1931 s pozadím právě nalezených kulis. Lze se tedy domnívat, že opona a prospekty byly zhotoveny pro obnovený sál někdy mezi léty 1926 a 1931. Jestli to bádání historiků potvrdí, jistě se s novými poznatky svěříme i našemu milému čtenářstvu. →

Opona z Roudnice rozvinutá v průčelí zdejší bývalé školy. Vpravo výřez skupiny jezdců, kterou na velkém snímku zakrývá starostka obce Jestřabí v Krkonoších Z. Haasová, hovořící s teatrologem J. Němcem

Opona roudnických ochotníků ještě uložená v dřevěné schránce...

...a již se oknem stěhující ven na plošinu přistaveného valníku

TAJEMNÁ SCHRÁNKA Z OBECE PŮDY

Jak k objevu opony došlo? Paní starostka Haasová mi o tom řekla: „Když jsem v listopadu minulého roku nastoupila na úřad, jako nová starostka jsem se se vším chtěla seznámit, prolézala jsem skříně a nevynesla jsem ani půdu. Tam byla i dlouhá dřevěná lavice – tak jsem se do ní podívala, a bylo to.“

Po vesnici se o oponě něco vědělo?

„Moc jsem se toho nedozvěděla, ale když jsem o nález řekla mojí mamce, hned mi odpověděla, že chodívali na Roudnici do hospody U Červinků na ochotnická divadla a rozpomněla se, že na oponě byl historický námět, asi Ctirad a Šárka. Předešli starostové mi nesdělili, že s úřadem přebírám i tento na půdě ležící skvost. První porevoluční starosta Jarda Holubec to prý ani netušil, pan Mirek Honců mi řekl, že o její existenci věděl, ale jinak nic bližšího, a poslední pan Zbyněk Hartig se na půdě sice párkrát pohyboval, ale truhlíci neotevřel, takže to „objevení“ čekalo na mě. Něko-

lik místních starousedlíků o ní ale přece jen vědělo, např. pan Jiří Haase, který upřesnil, že k přesunu opony na půdu OÚ došlo v půlce 60. let, kdy bývalý hostinec U Červinků, říkalo se tam Na Pupku, převzal trutnovský podnik Kara a přestavěl na rekreační objekt. I když se tenkrát již neochotničili, bylo štěstí, že si místní uvědomili, že by bylo škoda o oponu přijít, a rozhodli se ji přemístit na místní národní výbor. Tak se nám dochovala do dneška, a to asi i díky té speciální schránce.

Tím, že kolegyně ze zastupitelstva naší obce Jana Nonnerová pracuje v muzeu ve Vysokém nad Jizerou, jsme snadno navázali kontakt na odborníky, o nález se začal zajímat ředitel muzea Michal Jakl. Zároveň jsem kontaktovala i sousedního starostu Poniklé, Tomáše Hájka, který se také zajímá o historii a je zároveň divadelník. Tak jsme se dostali k lidem, kteří se zabývají historií ochotnického divadla v celostátním měřítku – k panu Jiřímu Valentovi a nakonec k panu Jiřímu Němcovi, se kterým jsme se dohodli, že se na

oponu přijede podívat. Tak jsme další kroky předali odborníkům, abychom něco nepokazili, oponu nepoškodili.“

Na vynesení a dokumentaci opony se dokonce podílela řada lidí, opravdový specialista v oboru historie divadla tu však byl jediný – Mgr. Jiří Němec, pracovník pražského Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (NIPOS), jeden ze spoluautorů databáze českého ochotnického divadla. Ten ale do Krkonoš přijel až z jeho bydliště a působíště v Příbyslavi na Českomoravské vrchovině. Řídil vyzvednutí a převezení opony (i spolu s ní uložených kulis) a hlavně všechny předměty důkladně zdokumentoval.

K čemu dokumentace opon slouží?

„V současné době chystáme podklady pro druhé vydání knihy o malovaných ochotnických oponách. Od poloviny loňského roku se snažíme kontaktovat obce, starosty, spolky, zda se někde v sokolovně, staré škole, bývalé hospodě nenašlo něco, co by mohlo připomínat oponu. Podobným způsobem jsme se dostali i k této oponě, kterou jsem zdokumentoval, a dál rádi pomůžeme s tím, jak s ní dál zacházet, můžeme dát kontakty na restaurátory a podobně. Je jistě škoda, aby opona, která nemůže být využita ve společenských prostorách v rámci obce nebo vůbec nejlépe přímo pro divadlo, zůstala srolovaná někde na půdě.“

„OBJEV“ OČIMA ODBORNÍKA

Vy jste opon ochotnických spolků jistě viděl mnoho. Co říkáte na dnešní objev? I my laici vidíme, že vše je ve velmi dobrém stavu, barvy přímo září...

„Je to až k nevíře, ale tato opona je prakticky jako nová! Její velké štěstí bylo, že byla uložena naležato, stočená na válci, na suché půdě, dokonce ve speciální pro ni vyrobené dřevěné schránce – to je ideální stav. V rámci místních možností byla ošetřena opravdu velmi kvalitně – mohla tam takhle ležet dalších dvacet, třicet let a asi by se jí nic nestalo. Mnohokrát jsme se setkali s tím, že při rozvinování se loupaly barvy, bylo poničené plátno.“

Pane Němče, co o této oponě můžete říci takto z prvního obhlédnutí – jak byste hodnotil její výtvarnou úroveň a z jakého období asi může pocházet?

Výřez zadní kulisy, znázorňující náves – chalupy nejsou z Krkonoš, ale z bohatšího podhůří

Stěhování opony zajistil obecní traktor, a to z budovy obecního úřadu...

...do jídelny bývalé školy, kde byly rozloženy také kulisy-prospekty

„Odhadujeme spolu s přítomnými kolegy historiky dvacátá až třicátá léta minulého století, takže opona může být stará kolem 80 let. Technická kvalita je opravdu nádherná. Vypadá to, že ji maloval někdo, kdo se v oboru vyznal, kdo měl nějaké vzdělání v oboru malby – nebyl to asi obyčejný malíř pokojů, samouk. Takovéto opony pro ochotníky většinou vznikaly z místních nebo okolních zdrojů – i když třeba firma Pepa Máca z Újezdu u Brna malovala v době první republiky opony a kulisy ve velkém – takže asi i toto dílo bude pocházet z blízkého okolí. V této chvíli bez porovnání s prameny ještě těžko soudit na autora, signaci jsme bohužel nikde nenašli.“

„Měl bych takovou poznámku k autorství opony,“ přidává se do diskuse Michal Jakl, ředitel Vlastivědného musea pro Vysoké nad Jizerou a okolí. „Díky databázi českého amatérského divadla jsou opony docela dobře porovnatelné. Je tu jistá možnost, že autorem by mohl být malíř Jan Lev z Jilemnice. Ten maloval nejen opony a kulisy, ale malbami také zdobil interiéry budov

(viz např. článek v K+JH č. 2/2006 – pozn. aut.), pracoval i pro zákazníky „v kraji“. Autorem nemusel být jen on sám, měl i pomocníky. Další kulisy, ty jsou ale ve velmi špatném stavu, jsou pak uložené ve staré hasičárně v Křížlicích. Ještě připomenou další souvislost – z Křížlic pochází slavný obraz, původně opona, od akademického malíře Františka Kavána, rodáka ze sousední Víchovske Lhoty. Obraz s námětem hory Kokrháče je dnes vystavený v jilemnickém Krkonošském muzeu. Přímou z Křížlic ale pocházel malíř Cyril Kutlík, který působil také na Slovensku a především v Bělehradě. Ale k tomu by něco mohla doplnit moje kolegyně.“

„Ano, měli jsme tu návštěvu z Bratislavy, doktoru Ivu Pastrňákovou, která se Cyrilem Kutlíkem zabývá,“ přebírá krátce slovo Jana Nonnerová z vysokého muzea. „Doufala, že právě v křížlické hasičárně odhalí něco z jeho díla, ale zdá se, že všechno, co se našlo v Křížlicích i na Roudnici, je mladšího data – Kutlík zemřel v Bělehradě už roku 1900. Měl prý pro křížlické ochotníky nama-

lovat asi dvacet kulis, ale my nevíme, kde skončily – tyhle to zřejmě nebudou.“

NENÍ TO JEN OPONA

Na světlo denní opravdu nebyla vynesena jen opona, z vybavení divadelního jeviště se toho našlo víc. Spolu s oponou byla v bedně uložena čtyři rozměrná pozadí (tzv. prospekty): náves české vesnice, lesní zákoutí, venkovská krajina s cestou a řekou a nakonec zámecký park s altánem a schodištěm. Navíc, jak již poznamenal pan Jakl, v hasičské zbrojnici v sousedních Křížlicích byly složeny menší kulisy, hlavně části interiérů, z nichž mnohé nesou stejný rukopis jako kulisy z Roudnice – s velkou pravděpodobností patřily k výpravě jedné scény.

„Tyto kulisy jsou zajímavé také z hlediska etnografického,“ přidává se do diskuse Daniel Dědovský, pracovník Ústavu etnologie FF UK Praha. „Hodně vypovídají o fenoménu výtvarného folklorismu, dříve se tomu říkalo svéráz. Je to vlastně idealizace lidové kultury, zde přímo v lidovém →

Opona je vyzdobena námětem ze staročeských pověstí – výjevem setkání Ctirada a Šárky. Dílo zatím neznámého autora je výborně zachovalé

← Ve staré hasičské zbrojnici v Křížlicích byly uloženy menší kulisy interiérů, jsou však ve stavu likvidačním

V tomto okamžiku se do hovorů vložil paní starostka Haasová: „Něco se přece jenom uchovalo – několik historických fotografií roudnického ochotnického kroužku Tyl na doptání našla a nám poskytla rodáčka paní Emilka Šírová, jejíž tatínek pan J. Hanč byl významným činovníkem roudnického veřejného života, známým hudebníkem a zřejmě i organizátorem a hercem

prostředí. Třeba v případě zdejších kulis, z nichž jednou je vesnická náves, může její podoba vypovídat o tom, že autor malby pobyl na Národopisné výstavě československé nebo viděl první skanzeny. Je možné vysledovat i to, jaké tiskoviny se ke zdejšími lidem dostaly, z čeho čerpali inspiraci. Jen málokdy byly náměty ke kulisám přebírány z bezprostředního okolí, protože to bylo obvyčejné – děj zasazovali do idealizovaného, vzdálenějšího prostředí, které přece bylo mnohem zajímavější, než to obvyčejné, co viděli každý den doma.“

„Inspirací pro oponu mohly být třeba ilustrace Věnceslava Černého, před sto lety velmi populárního ilustrátora, například Jiráskových *Starých pověstí českých* nebo *Mladého čtenáře*,” dodává Michal Jakl.

Z HISTORIE ROUDNICKÉHO DIVADLA

Slovo si bere zpět Jiří Němec: „Ano, i kulisy, které jsme dohledali, svědčí o tom, že divadelní činnost tady musela být bohatá. Skoro osm metrů široká opona se nemohla vejít do malého sálku. Do publikace dáváme i technická data, v některých sálech se zachovaly i navíjecí mechanismy – tady se dochoval pouze válec s trny, to upevnění je kvalitní kovaná ocel, válec masivní, takže jeviště a zázemí tu muselo být velké. Jenom škoda, že se tu nedochovaly žádné prameny, kroniky obecní nebo spolkové, které by dokumentovaly činnost ochotnického spolku.“

divadel a kupletů. Paní Emilka některé tváře na starých fotkách poznala (svého tatínka, Lukešovy, Hofmanovy, p. Hendrycha). Na fotografiích můžeme vidět, že se jedná o shodné kulisy a perspektivy, které jsme dnes rozvinuli. Chceme oslovit další pamětníky, i když jich je poskrovnu, a získat z jejich vzpomínek ještě více informací.“

JEDINEČNOST ČESKÝCH OCHOTNÍKŮ

Pan Němec pokračuje v objasnění širších souvislostí: „Pátrání po zapomenutých oponách se právě nyní tak usilovně věnujeme, protože nám vymírají pamětníci, lidé kolem 80–90 let věku, kteří v mládí ještě nezažili dobu záznamové techniky, flešek a harddisků, ale kteří si všechno ukládali do paměti. Od nich se snažíme získat co nejvíc informací pro naši divadelní databázi.“

Zřejmě jsme v tomto kulturně-historickém fenoménu jedineční – asi žádný národ na světě neměl tak široce rozvinutou takovou činnost, jako je naše ochotnické divadlo. Byla to činnost obvyčejných prostých lidí, často bez jakéhokoliv vzdělání. Divadlo stíralo rozdíly sociální i majetkové, lidé šli k sobě, bez ohledu na to, jestli hrál sedlák, magistr z lékárny nebo obvyčejný nádeník; také pomáhalo udržet náš jazyk – je to jedna z největších devíz našeho národa. Myslíme si, že tento odkaz je potřebný pro budoucnost zachovat, proto je také vytvářena databáze českého amatérského divadla.“

Jak si stojí v aktivitě ochotnických spolků české Krkonoše a Podkrkonoší v porovnání s jinými regiony?

„Myslím, že váš region zásadně nevybočoval z tehdejší spolkové činnosti. Vše vždy záleželo na zapálených lidech, učitelích, studentech..., kteří byli ochotni dát dohromady místní obyvatele a začít hrát divadlo. Není tomu tak dávno, co měl každý spolek dramatický odbor, který se staral o vzdělávání a osvětu, hrál divadlo. Byl to také jeden z mála možných příjmů po další spolkovou činnost.“

Člověk by řekl, že tak rozměrný předmět, jako je divadelní opona, stěží může unikat dlouhodobě pozornosti. Ale pane magistře, vy dnes ještě pokračujete v cestě o něco dál na západ a v Držkově a sousední Loužnici, v koutu na pomezí Krkonoš, Jizerských hor a Českého ráje, vás čekají další setkání s ochotnickými oponami. Jak to, že jsou stále objevovány nové a nové artefakty, dokládající dnes až neuvěřitelnou šíři a popularitu ochotnického divadla?

„Povedlo se nám z již získaných dat a knížky o oponách udelet putovní výstavu. Ta cestuje po vlastech českých a moravských, půjčujeme ji při příležitostech výročí spolků nebo divadelních budov, na festivaly. A skutečně se pak stává, že nám lidé zavolají, že v té jejich hospodě, sokolovně, obci je něco dochováno – a těch míst jsou desítky. Naše databáze (www.amaterskedivadlo.cz) má zhruba 5 tisíc návštěv týdně, celkem už asi 1,5 mil. návštěv. A obrací se na nás obce, zda bychom jim o jejich vlastní vesnici/městečku neposkytli informace, které už nejsou schopni získat, protože námi před několika roky vyprávěný pamětník starých časů již zemřel. Ledaskdy potomci pamětníků nemají vztah k historii a řeší to „systémem popelnice“. Bohužel, je to tak, mizí kroniky, fotodokumentace, divadelní plakáty. Proto se snažíme co nejvíc materiálu nafotit, digitalizovat, a pak už je to „věčné“, k dispozici všem. I to je důvod, proč se snažíme po obcích jezdit. A děkujeme všem starostům, kteří se k minulosti obce staví tak, jako tady na Jestřabí. Je to mnoho starostí navíc, mnohdy i peněz – zvláště když je potřeba předměty restaurovat. Ale každý starosta, který si uvědomí, že je to kus dějin, kus nezvratitelné historie jeho města nebo vesnice (ve které mnohdy ani nic jiného historicky hodnotnějšího nemají), udělá kus záslužné práce i pro příští generace.“

Poslední otázka patří, té, která způsobila, že se po desetiletích pozapomnění opona rozvinula v plné kráse na světle denním, Bc. Zdeňka Haasová. Paní starostko, máte už vymyšlené, jaké budou další osudy opony roudnických ochotníků?

„Bohužel nemáme v obci prostory, kde bychom mohli tak rozměrnou památku vystavovat. Oponu budeme zatím skladovat v její truhlici v jídelně Arniky, kde jsme ji poprvé rozložili. Opony se rozhodně nechceme zbavovat, ani ji stěhovat z vesnice. Možná ji zapůjčíme na čas na vystavení do Jilemnického muzea, protože by byla škoda, aby ji veřejnost nemohla spatřit. Ale když už máme tak krásné kulisy s oponou, nezbývá nám nejspíš nic jiného, než obnovit zdejší tradici, dát dohromady spolek a začít ochotničit,“ se smíchem dodává sympatická paní starostka.

Historický snímek ochotnického kroužku Tyl, pořízený v roce 1931 před nyní znovuobjevenou kulisou

Jiří Dvořák
foto autor